

Випуск 1

7. Василь Стефаник у критиці та спогадах: Статті, висловлювання, мемуари.- К.,1970.-С.193.
8. Годосієнко С. М.Чернявський // ЛНВ.-1913.- Т.61.- Кн. 2.
9. Фашенко В. Новела і новелісти.- К.,1968.- С. 45.
10. Франко І. “З потоку життя” // Зібр. творів: У 50-ти т.- К., -1974-Т.5.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ МОДЕСТА ЛЕВИЦЬКОГО

*Інна Ліпницька,
асистент*

М.Драй-Хмара у статті з нагоди 25-річчя творчості Л.Яновської підкреслював: “З письменників 90-х років українська критика відзначила імення корифеїв: Лесю Українку, М.Коцюбинського, Стефаніка... Тим часом, як відомо, другорядні письменники, буває, далеко краще одбивають життя своєї доби, ніж так звані корифеї. Бо вони, як ліхтарі, освітлюють його навколо, а ті прожекторами впираються в майбутнє. Тому-то останні й лишаються незрозумілими для покоління” [1,С.4].

Ці слова повністю стосуються Модеста Левицького. Він прийшов в українську літературу на зламі століть у генерації письменників, котрі прагнули державотворення та взяли на себе місію виховання у мас “соціального та національного самоусвідомлення українця” (М.Грушевський), тому “шукали доступні і виразні образи та форми для розкриття соціальної суті життя, окреслюючи насамперед страшну нерівність між різними верствами людности” [2,С.3].

Естетичне кредо Левицького формувалося під впливом його гро-мадської і політичної діяльності, суголосної ідеям національної інтелігенції, котра взяла на себе завдання визволення народу. Не випадково більшість художніх сил України працювала саме в культурно-просвітницьких сферах, “політизувалася задля поборення тотального національного уярмлення” [2,С.2]. Свої уявлення про призначення мистецтва М.Левицький викристалізовував у тісних творчих зв’язках з Б.Грінченком та С.Єфремовим, з котрими тісно співпрацював у київській “Громаді”, газеті “Рада”, журналі “Громадська думка”, політичній партії. Безумовно,

Сучасний погляд на літературу

участь у такій коаліції письменників спонукала підносити ідеї народолюбства та націоналізму.

Ідеологічно М.Левицькому були близькими принципи художньої творчості, визначені С.Єфремовим, суть яких виявляється у втіленні в художньому творі трьох ідей: “Визвольна в широкому розумінні ідея, ідея народності і любові до рідного краю, нарешті чистота рідної мови” [3,С.31].

Окрім літературного і політичного оточення, на формування літературно-естетичних смаків і уподобань М.Левицького великий вплив мала класична світова література, зокрема польська, французька, російська (Е.Ожешко, Еркман – Шатріан, К.Сінклер, Л.Толстой, А.Чехов), про що свідчить перекладацька діяльність письменника, а вибір творів, які відзначались психологічною глибиною, тонким змалюванням характерів і ідеалами боротьби за свободу народу і соціальну справедливість, підкреслює прагнення перекладача творчо наслідувати їхні естетичні принципи.

У свою концепцію художньої творчості М.Левицький включав і вимоги досягнень новітньої літературної техніки. Творча індивідуальність письменника формувалася під впливом обох шкіл (створення образу героя завдяки описові зовнішніх обставин життя – “стара” і “нова” – людська думка як віддзеркалення соціального буття). Зі старою його єднала передовсім причетність до оповідної традиції, розвиваючи, а точніше, оновлюючи яку, прозаїк орієнтувався на широкі маси читачів, а з “новою” - поглиблення психологізму, прагнення універсалізації художніх засобів.

Про це свідчить відгук М.Левицького на заклик М.Коцюбинського та М.Чернявського взяти участь у виданні альманаху “З потоку життя”, мета якого - “звернути увагу наших літературних сил на інші верстви суспільності [4,С.14]. До цього альманаху письменник подав оповідання “Пенсія”, яке через цензурні утиски було вилучене разом з оповіданням Лесі Українки “Чужий”, повістю І.Липи “До п’ятого коліна” та ін.

Проза М.Левицького не була елітарною, як не була вона і вузько обмеженою, для селянства. Він орієнтувався на широкого демократичного читача - від того ж селянства до інтелігенції, що, в свою чергу, визначило коло проблем, досліджуваних письменником.

Естетичні принципи і смаки М.Левицького у процесі творчості зазнають певних змін. Він еволюціонував, наполегливо прагнучи досягнути життєву істину.

Початок ХХ століття характеризується оновлюванням художньої техніки у жанровій модифікації малої прози. Еволюція жанрів малої прози

Випуск 1

притаманна і творчості М.Левицького. Його кращі твори відзначаються глибокою психологічною обсервацією, усіченням побутово-етнографічних декорацій.

Виділяємо чотири жанрові підвиди оповідань М.Левицького. До першого належать так звані дрібні оповідання-мініатюри, в основі яких стисла історія трагедії, лиха, горя демократичного персонажа (“Перша льгота”, “Пенсія”, “Добре діло”, “Деда” тощо), яким притаманна архітектонічна замкненість форми (рамка) та об’єктивно-епічна форма викладу, переважно від автора.

До другої групи відносимо оповідання – “бувальщини” (“Союзниця”, “Ніобея”, “По закону”, “У вагоні”), засновані на відтворенні реального житейського факту, свідком якого міг бути автор. Прикметними ознаками таких творів є динамізм і драматизм ситуацій, увиразнені майстерними діалогами і полілогами.

Третю групу складають “різдвяні”, “великодні”, “святкові” оповідання, побудовані на контрастах жакливної дійсності і необхідної у час свят християнської толерантності героїв. Вони вирізняються інверсованою композицією, ускладненою включенням “vorgeschichte” (плану минулого) у план теперішнього, використанням невластивої прямої мови, майстерними пейзажними малюнками.

Ще одна група – це оповідання, написані у формі щоденникових записів, об’єднані авторським підкресленням “Оповідання лікаря”, позначені суб’єктивністю передачі інформації та тонким ліризмом, насичені авторським індивідуалізмом та тонкою іронією.

У оповіданнях М.Левицького панує синтез або трагічного з комічним, або драматичного з комічним. Оповідання “Тяжка дорога”, “Порожнім ходом” трагічною настроєвістю та глибоким драматизмом тяжіють до психологічної новели.

Поміж тим, у доробку митця є твори і виразно сатиричного звучання, де домінянтою виступає комічна ситуація, що споріднює їх з народними анекдотами. Не випадково автор називає їх “побрехеньками” (“Законник”, “Просвітник”, “Правовий порядок” тощо).

Центральною темою творчості М.Левицького є так звана тема “маленьких людей”, що зажила широкої популярності з середини XIX ст. На першому плані його творів чехівські “приватні випадки”, “дрібниці”, “випадковості” повсякденного життя, суть яких – вирок антилюдському суспільству, а мета – відтворити “как ломаются в безысходной пошлости “небольшие силы” среднего человека” [5, С.245].

Як і “присмерковий” (пізній – І.Миронець) Чехов - художник буднів і сірих людей в російській літературі, з позиції високого демократичного

Сучасний погляд на літературу

ідеалу здоров'я, розуму, таланту, любові і свободи, втілюючи чехівський принцип "жизнь как она есть", змальовував дійсність і М.Левицький. Але якщо Чехов створив синтетичний образ зла, то Левицький акцентував увагу лише на одній ланці зла – огидності суспільства у його байдужості до окремої знедоленої людини, котра потребує допомоги, людини темної, замкнутої у своїй безвихідності, за словами М.Щедріна, "бідної усвідомленням своєї бідності". Письменник створив галерею "смирних, плохих, нужденних", котрих "доля ставить віч-на-віч з якоюсь сліпою фатальною силою"[3,С.551]. Як демократичний письменник, автор виступав проти рабської покірності людини, котра "упокорюється задля куска хліба" (О.Кобилянська).

Автор піднімав актуальну і болючу тему самотньої в багатолюдному світі особи. У більшості творів герої, розділені відношенням до самотності серед людей, зближуються відчуттям самотності у світі (перед трансцендентними силами буття), що навіюються очікуванням смерті. Такими постають Васька Мазурчишина ("Злочинниця"), Нухим Бершадський ("Порожнім ходом"), молодий Шпак ("Тяжка дорога") тощо.

М.Левицький ставить своїх героїв у виняткові обставини, але тим разючіше розкривається драматизм становища людини, для якої навіть буденна пригода стає великим випробуванням. Тим більше, що і вищі прошарки діють буденно, не виявляючи якогось особливого деспотизму чи жорстокості ("Пенсія", "Перша льгота" та ін).

Письменник свідомо розширив межі творчості, проникаючи в багатогранне життя різноманітних соціальних верств (від селянства, наймитства, міщан, духовенства, пролетаріату до інтелігенції) та національних груп (українці, поляки, євреї, цигани, росіяни).

Щодо стилістичних особливостей творів, то відзначимо, що М.Левицький оригінально поєднував неквапну об'єктивну розповідь з новелістичними прийомами. Оповідь ведеться переважно від автора, хоч подекуди у мову автора-оповідача транспоруються окремі слова дійових осіб. Процес злиття мови автора і персонажа, зокрема в оповіданнях "Добре діло", "Злочинниця", "Союзнниця" та ін., переходить у невласне пряму мову, властиву модерністській школі. Однак у прозі М.Левицького помітно набирає сили "голос" самого автора ("Порожнім ходом", "Одне слово", "Хатне діло", "Хрест і півмісяць"). Ці твори фіксують спроби розімкненої структури оповідання.

Відштовхуючись від традицій ліро-епічної оповіді, письменник намагається витворити свій тип ліро-психологічного викладу. Оповідь набирає глибокого внутрішнього напруження. Автор позбавляється традицій аморфної описовості і дидактичності, малює внутрішній світ людини не

Випуск 1

ізольовано від миттєвих колізій, а навпаки, саме в життєвих конфліктах розкриває внутрішній світ людини.

М.Левицький доводить, що духовний світ особистості залежить від глибини її вrostання в об'єктивне буття: безліч цих зв'язків людини з дійсністю, їх суперечливість і неоднозначність відображаються у психіці особистості, зумовлюють конкретні дії, вчинки.

У творах зустрічаємо оцінно-загальні портрети з окремими деталями, які виступають засобом творення конкретики, підкреслення якоїсь характерної деталі зовнішності, тропу – порівняльного чи мета-форичного, пов'язаного із зовнішнім виглядом героя.

Пейзаж, інтер'єр чи екстер'єр виступають активним інструментарієм моделювання образу, своєрідним тональним супроводом сюжетного розгортання. Продовжуючи традиції своїх сучасників у перенесенні психологічних функцій пейзажу з поезії у прозу, М.Левицький використовував його як засіб передачі бачення героїв залежно від характеру, настрою конкретно на певний момент психологічного стану. Показовим щодо цього є оповідання “Хрест і півмісяць”, у якому важливим чинником творення характерів, розвитку внутрішнього напруження є образ “безмежного простору моря”, мінливість, оманливість якого пояснює примхливість долі та життєві простори, що ними проходить людина, а з другого боку, підкреслює контраст між зовнішністю та внутрішнім світом героя. Синтезуючи зображальні і виражальні функції пейзажу, письменник надав йому нової якості зображально-виражального, як це помітно у творах українських імпресіоністів (М.Коцюбинського, О.Кобилянської). Такий пейзаж засвідчив посилення ліричного начала й поглиблення психологізму у прозі М.Левицького. Це ж спостерігаємо і в інших творах автора, зокрема в оповіданнях “Порожнім ходом”, “Заяць” тощо.

Єднає автора з новітніми художніми шуканнями літератури початку ХХ століття прагнення інтелектуалізувати свої твори. У них він розмірковує про призначення людини, її зрощення з природною стихією. Письменник піднімає проблему релятивності людського існування, говорячи про споконвічну алієнацію зовнішнього світу від земного існування людини.

Настрєвність, ліризм, задушевність, легка іронія – визначальні риси прози М.Левицького, у його творах однаковою мірою проступають гасіо і етосіо, творчість і проповідь, мистецтво і мораль.

З усього сказаного робимо висновок, що М.Левицький – представник тієї групи письменників – неонародників початку ХХ ст., котрі, за словами І.Миронця, “своїми творами... сповнюють пересічні стилеві прикмети українського модерного напрямку індивідуальними відтінками, збага-

Сучасний погляд на літературу

чуючи тим самим його формальні особливості, перетворюючи його великою мірою на реалізм психологічний” [6, С. XXXIX].

Література

1. Нова громада. – 1923. - №13-14.
2. Жулинський М. Концепція національної культури М.Грушевського. // Київська старовина. – 1992. - № 6.
3. Єфремов С. Історія українського письменства. – К., 1998.
4. Літературно – науковий вісник. – 1901. – Кн. 9.
5. Леся Українка. Збір. творів.: У 12-ти т. - Т.12.
6. Миронець І. З історії літературних взаємин 90 – 900 років. // Прозаїки 90–900 років. – Т.2. – К., 1930.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ МОДИФІКАЦІЇ МАЛОЇ ПРОЗИ В.М. ЛЕОНТОВИЧА

*Олена Наконечна,
аспірантка*

В.М.Леонтович – український письменник кінця XIX – початку XX ст., що гідно репрезентував себе у жанрах малої прози. У його творчому доробку налічується кілька десятків оповідань, нарисів, які спочатку друкувалися в періодичних виданнях Галичини й Наддніпрянщини (“Зоря”, “Діло”, “Киевская старина”); це також низка соціально-побутових повістей “Пани і люди”, “Старе й нове”, мемуарна оповідь “Спомини втікача”, видана у Берліні 1922 року, “Хроніка гречок” та ін. Окрему групу творчості письменника складають його статті, рецензії, спогади.

Склад Леонтовичевої малої прози багатожанровий, він сприяє збагаченню й розширенню естетичного освоєння реалій життя. Жанрова різноманітність творчості В.Леонтовича (оповідання, новели, нариси, ліричні образки тощо) породжена прагненням осмислити дійсність у її складній стереометрії.

Оповідання - улюблений прозовий жанр В.Леонтовича. У його набутку оповідання стислі й досить об’ємні, часом нагадують повість. Найвні в них і характери, й стосунки між ними, сюжет і пейзаж, епітети й метафори, тобто всі ті композиційні й мовні засоби, які звичайно властиві і

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**Сучасний
погляд на літературу**

ВИПУСК 1

Науковий збірник

Київ - 1999

ББК

Ш5(4 УКР) – 3я 43

УДК 883.3 С 916

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЛІТЕРАТУРУ: 36. наук. праць.
- Вип. 1./ Редкол.: П.П.Хропко (відп.ред.), С.С.Кіраль (відп. секр.),
В.Ф.Погребенник, І.В.Савченко та ін. – К.: ІВЦ Держкомстату України.-
1999.- 155 с.

ISBN 966-95248-2-2

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (протокол №8 від 29 квітня 1999 р.).

У збірнику вміщені наукові праці викладачів, докторантів та аспірантів кафедри української літератури, у яких реінтерпретується давня і класична література, аналізуються суперечливі літературні явища ХХ століття, вводяться в науковий вжиток маловідомі та архівні матеріали.

Для науковців, викладачів вузів, гімназій, учителів середніх шкіл, студентів.

Бібліографія в кінці статей.

ББК Ш 5(4 УКР) - 3я43

Редакційна колегія: д-р філол. наук, проф, академік АПН України П.П.Хропко (відп. редактор), д-р філол. наук, проф. О.Д.Гнідан, д-р філол. наук, проф. А.Б.Гуляк, д-р філол. наук, проф. В.Ф.Погребенник, д-р філол. наук, проф. Г.Ф.Семенюк, канд. філол. наук, доц.І.В.Савченко (заст. відп. редактора), канд. філол. наук, доц. С.С.Кіраль (відп. секретар).

Адреса редколегії : 252601, Київ, вул. Тургенівська, 8/13,
Національний педагогічний університет ім. М.Драгоманова,
Гуманітарний корпус, кафедра української літератури.
Сл.тел.: 8(044)- 216-39-31

ISBN 966-952-482-2

- © **Національний педагогічний університет ім.М.Драгоманова**
- © **Колектив авторів, 1999**
- © **Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 1999**

ЗМІСТ

СТАТТІ

<i>Петро ХРОПКО</i>	Культурологічні візії М.Рильського-неокласика.....	3
<i>Ірина САВЧЕНКО</i>	“Руно орошенное” Дмитрія Туптала: до проблеми формування творчої лабораторії письменника.....	8
<i>Олег МІШУКОВ</i>	“Історія Русів” в контексті українського національного руху.....	14
<i>Алла КАЛИНЧУК</i>	Із спостережень над творчою лабораторією І.Нечуя-Левицького.....	23
<i>Ярослав КОЗАЧОК</i>	Стаття М. Чернишевського “Национальная бестактность” і українське національне питання (в контексті поглядів М.Костомарова).....	31
<i>Лариса НЕЖИВА</i>	Мемуаристика Марії Загірньої.....	36
<i>Ганна МАРЧУК</i>	Лесь Мартович: На шляху до жанру сатиричної повісті.....	42
<i>Леонід КОЗИНСЬКИЙ</i>	Є.Ярошинська до поетики стилю.....	50
<i>Олена КОЛІНЬКО</i>	Релігійно-християнські мотиви у творчості С.Коваліва.....	55
<i>Ірина ХОЦЯНІВСЬКА</i>	“Нечитальник” Л. Мартовича в рецепції М. Павлика та І. Франка.....	61
<i>Тетяна ЛОПУШАН</i>	Екзистенційна проблематика у новелістиці Ореста Авдиковича.....	69
<i>Світлана СЕМЕНКО</i>	Маловідома поема М.Ф.Чернявського “Полтавські втікачі”.....	74
<i>Валентина ПОЛІЩУК</i>	Мала проза М. Чернявського у потоці української новелістики кінця ХІХ - ХХ століття.....	78

<i>Ірина ЛІПНИЦЬКА</i>	До характеристики індивідуального стилю Модеста Левицького.....	84
<i>Олена НАКОНЕЧНА</i>	Жанрово-стильові модифікації малої прози В.Леонтовича	89
<i>Тетяна БЛЄДНИХ</i>	Риси та ознаки творчого стилю Валерія Шевчука.....	96
<i>Ніна АНІСІМОВА</i>	Язичництво як домінанта "Поетичного двовір'я". О. Лятуринської.....	102
<i>Федір КЕЙДА</i>	Втілення національної ідеї у романах Миколи Глухенького про Гайдамаччину.....	110
<i>Ярослава ПОГРЕБЕННИК</i>	Світло білого хреста: «драматичні картини визволення України» «В Тарасову ніч» О.Кобця (Варавви).....	120
<i>Тетяна САВЧИН</i>	Композиційні особливості білих сонетів Д. Павличка та їх естетична цінність.....	125
ПУБЛІКАЦІЇ		
<i>Сидір КІРАЛЬ</i>	Неопублікована автобіографія Т.Зіньківського.....	138